

УДК 330.341.1

А. Р. Дунська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", м. Київ

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

A. Dunska,
Ph.D., associate professor, associate professor of management department,
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

ECONOMIC METHODS OF ENSURING THE FUNCTIONING OF THE INNOVATIVE MECHANISM OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті запропоновано комплекс економічних методів, які можуть бути використанні для забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств. Автором визначено, що економічні методи передбачають використання економічних важелів макроекономічного та мікроекономічного характеру, спрямованих на розвинування можливостей інноваційного розвитку підприємств. До ключових економічних методів автором віднесені планування, прогнозування, економічний аналіз, стимулювання, фінансування інноваційної діяльності. В статті визначено основні групи методів прогнозування, які можуть бути використані для формування прогнозів інноваційного розвитку. Планування інноваційних змін передбачається здійснювати на основі використання інноваційної стратегії. Інструментарій економічного аналізу дозволяє визначити резерви підприємства для підвищення рівня якості продукції, збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції з метою підвищення прибутковості діяльності підприємства, а також для обґрунтування управлінських рішень у контексті інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Окремим напрямом в системі економічних методів забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств є засоби стимулювання інноваційної діяльності. В даному аспекті стимулювання може мати як внутрішній характер, тобто стимулювання здійснення інноваційної діяльності в середині підприємства, та зовнішнє стимулювання, яке передбачає в перше чергу пільгове оподаткування інноваційно активних підприємств.

The paper proposed a complex economic methods that can be used for the functioning of the mechanism of development of innovative enterprises. The author determined that economic methods involve the use of economic levers of macroeconomic and microeconomic measures aimed at the development of innovative capacity of enterprises. To key economic methods the author included planning, forecasting, economic analysis, promotion, financing innovation. In this article was determined the main groups of forecasting methods that can be used to form forecasts of innovative development. Planning of innovative changes are expected to perform through the use of innovative strategies. Tools of economic analysis to determine the reserves of the company to improve product quality, increase production and sales in order to increase the profitability of the enterprise, as well as of management decisions in the context of investment support innovative development company. Another important dimension in the economic methods of operation of an innovative mechanism of industry are means of stimulation of innovative activity. In this aspect stimulation can have both internal stimulation of innovation activities in the mid-enterprise and external stimulation, which involves first preferential taxation of innovation active enterprises.

Ключові слова: інноваційний механізм, економічний метод, промислове підприємство, інноваційний розвиток.

Key words: innovative mechanism, economical method fabricator, innovative development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтенсифікація конкуренції як результат посилення інтеграційних тенденцій в національній та світовій економіці обумовлюють необхідність глибокого дослідження засобів забезпечення інноваційно-

го розвитку промислових підприємств як ключової ланки відтворювальних процесів в економіці країни. Нелінійність процесів, що формують основу інноваційного розвитку промислових підприємств потребує, з одного боку, використання гнучких та мобіль-

них систем управління інноваціями на підприємствах, а з іншого — інноваційний процес повинен ґрунтуватися на чіткій системі пріоритетів та цільових установок, що формують ціннісну орієнтацію підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Підходи до управління інноваційним розвитком промислових підприємств розглядалися у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед українських науковців, чий дослідження присвячені проблематиці інноваційного розвитку, слід відзначити роботи А. Гречан, Т. Гринько, А. Гриньова, С. Ілляшенка, І. Федулової [1—5].

Аналіз наукових публікацій показав, що не зважаючи на ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційного розвитку галузей та підприємств, поза увагою дослідників залишилися окремі питання методології забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства, зокрема вивчення економічних методів і важелів, що доцільно застосовувати для активізації інноваційного розвитку на мікрорівні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є формування комплексу економічних методів, які можуть бути використані промисловими підприємствами для забезпечення ефективного функціонування інноваційного механізму розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Внутрішня ситуація на промислових підприємствах на даному етапі розвитку економіки характеризується високим рівнем нестабільності та мінливості, що в свою чергу обумовлюють перебіг наступних процесів:

- усвідомлення підприємства як цілісної відокремленої системи;
- формування цільових установок підприємства та його працівників, в основі яких креативність та інноваційні перетворення;
- визначення стратегічної конкурентної позиції підприємства в ринковому середовищі;
- трансформація форми власності промислових підприємств;
- зміна стратегічного типу підприємства в контексті його інноваційного розвитку;
- оновлення якісного складу колективу, скорочення розриву міжфункційних зв'язків між членами колективу;
- пошук нових форм та методів управління промисловими підприємствами.

Економічні методи передбачають використання економічних важелів макроекономічного та мікроекономічного характеру, спрямованих на розв'язання можливостей інноваційного розвитку підприємств.

У першу чергу, до таких економічних важелів, задіяних у процесі забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку промислового підприємства слід віднести планування та прогнозування.

Планування в системі інноваційного механізму розвитку промислового підприємства здійснюється за допомогою інструментарію стратегічного управління інноваційним розвитком, а саме: інноваційної стратегії.

На думку окремих дослідників [6, с. 61], на стадіях вибору стратегічних інноваційних рішень, коли здійснюється оцінка майбутніх результатів використання новинок, ми стикаємось з невизначеністю ситуації за відсутності вихідних даних, достатніх для

техніко-економічних розрахунків. У більшості випадків при виробленні інноваційної стратегії ми маємо справу з прогнозними розрахунками, очікуваними показниками, що враховують специфіку конкретної інноваційної сфери. Визначення очікуваних показників вимагає спеціальних підходів, від раціональності яких залежить подальша можливість використання показників для економічного обґрунтування доцільності створення та використання новинки у відповідності з наявними рекомендаціями.

У системній методології функціонування інноваційного механізму інноваційна стратегія визначена нами як основний інструмент для запровадження інноваційних перетворень. Процес формування інноваційної стратегії, з одного боку, ґрунтується на визначених пріоритетах інноваційного розвитку, а з іншого — передбачає розрахунок певних прогнозних показників і досягнення очікуваного рівня ефективності діяльності від впровадження інноваційного інструментарію. Тобто в системі економічних методів планування інноваційної діяльності тісно пов'язане із прогнозними методами та економічними оцінками результатів інноваційної діяльності.

На рисунку 1. наведено методи прогнозування, які можуть бути використані для формування прогнозів інноваційного розвитку підприємств.

Важоме місце в системі економічних методів забезпечення функціонування інноваційного механізму займає економічний аналіз, за результатами якого можна зробити висновок про ефективність системи управління підприємством та управління інноваційним розвитком підприємства. Інструментарій економічного аналізу дозволяє визначити резерви підприємства для підвищення рівня якості продукції, збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції з метою підвищення прибутковості діяльності підприємства, а також для обґрунтування управлінських рішень в контексті інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

При оцінці доцільності інвестиційної підтримки нововведень з використанням співвідношення ефективності та витрат слід визначитись з кількісною оцінкою ефективності (результативності) реалізації нововведень. Іншими словами, необхідно обрати критерій оцінки отриманого внаслідок реалізації нововведень результату [8, с. 70].

В економічній літературі існують різні підходи до визначення критерію такої оцінки. Значна кількість економістів вважають, що він має сприяти виявленню головного економічного відношення, що визначає всі процеси розвитку суспільства. В якості такого відношення одні економісти (В.С. Немчинов, А.Г. Аганбегян) розглядають максимально можливий фонд споживання, інші (С.Г. Струмилін, В.В. Новожилов, А.Г. Куліков) — максимально можливий ріст продуктивності суспільної праці, треті (А.І. Ноткін, Т.С. Хачатуров, А.С. Токачев, А.В. Батурін) — максимізацію національного доходу при відносно менших поточних та капітальних витратах.

При усьому різноманітті в підходах до вибору критерію для оцінки ефективності реалізації нововведень усі вони можуть бути зведені до наступного: працюючи за критерієм максимізації прибутку, кожне окреме підприємство буде у відповідності із економічними оцінками одночасно забезпечувати і зростання народногосподарського критерію [9].

Добров Г.М. визначає економічну оцінку як сукупність кількісних та якісних характеристик організаційних ресурсів, що описують об'єкт в цілому або по окремим складовим [10, с. 75]. Цінність і корисність оцінок на його думку збільшується при дотриманні трьох умов:

- повноти інвентаризації;
- правильності та точності;

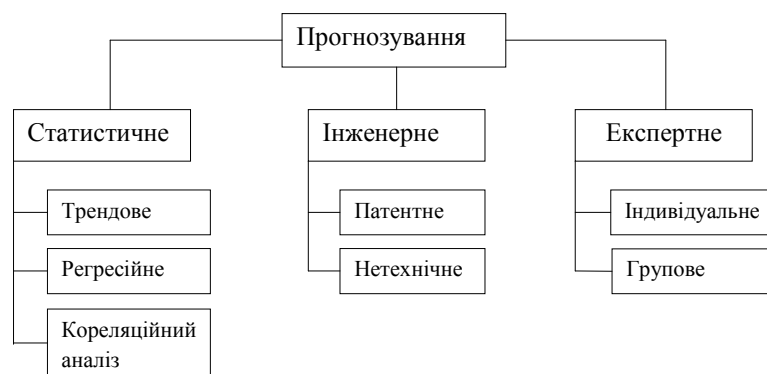


Рис. 1. Методи прогнозування НТП

Джерело: [7].

— безперервності.

Визначені умови необхідно враховувати при формуванні оціночних критеріїв ефективності реалізації інновацій.

На думку Завліна П.Н. та Васильєва А.В. [11, с. 47], розмір ефекту від реалізації інновацій безпосередньо визначається їх очікуваною ефективністю, що проявляється:

- а) у продуктовому сенсі (покращення якості та зростання товарних асортиментів);
- б) у технологічному сенсі (зростання продуктивності праці та покращення її умов);
- в) у функціональному сенсі (зростання ефективності управління);
- г) у соціальному сенсі (покращення умов життя).

Отже, економічна цінність (вартість) нововведень для їх покупця визначається їх очікуваною прогнозованою корисністю, що дозволяє йому долати проблему обмеженості того чи іншого виду управлінських ресурсів.

Економічним називається результат, що призводить до збереження трудових, матеріальних та природних ресурсів, або що дозволяє збільшити виробництво засобів виробництва, предметів споживання та послуг, що отримують вартісну оцінку. Економічні методи забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку дозволяють оцінити або спрогнозувати економію ресурсів у господарській діяльності підприємства за рахунок активізації інноваційних перетворень.

Оскільки дія інноваційного механізму розвитку промислового підприємства реалізується через впровадження інноваційної стратегії при дослідженні економічних методів варто визначитись із оцінкою ефективності інноваційної стратегії. Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що питання оцінки ефективності інноваційної стратегії на етапі її формування не розглядалися. Більшість авторів питання ефективності стратегії розглядають лише на етапі її реалізації, а ще точніше після її реалізації. Така постановка питання суттєво полегшує задачу оцінки ефективності, оскільки реалізована стратегія дає інформацію для оцінки її ефективності. Іншими словами, ефективність реалізованої дії оцінити простіше, ніж оцінити цю дію в процесі її реалізації, і головним аспектом тут є визначення відповідних критеріїв оцінки.

Якщо мова йде про етап формування стратегії, то задача оцінки ефективності багатократно ускладнюється, оскільки в даному випадку необхідно оцінити не дію, і навіть не процес її реалізації, а лише зароджену ідею цієї дії. Окрім того, слід відмітити, що існуюча література зі стратегічного управління не містить жодної методики розрахунку економічного ефекту від реалізації та формування стратегії розвитку підприємства.

Розрахунок економічного ефекту від формування інноваційної стратегії розвитку підприємства є комплексною, складно структурованою задачею. Проте необхідність подібного розрахунку спонукає нас абстрагуватися від практичної неможливості виконання описаної задачі і намагатися провести її декомпозицію. Для підвищення можливості структурувати процес розрахунку економічного ефекту припустимо, що сформована на основі оцінки потенціалу та зовнішнього середовища інноваційна стратегія є певним результатом управлінської діяльності. Фактично інноваційна стратегія розвитку підприємства — це управлінський процес, реалізація якого сприяє підвищенню ефективності управління інноваційної діяльності на підприємстві. Для отримання цього результату були понесені певні витрати, які можуть бути виражені не лише в грошовому еквіваленті. Розрахунок ефекту можна здійснити за спрощеною схемою: результат — витрати. Але застосування представленої схеми можливе лише в тому випадку, коли і результати і витрати мають однакову вимірність (розмірність). У випадку управлінської діяльності часто приходиться стикатися з результатами, що не мають адекватного чисельного (грошового) виміру, по крайній мірі на сьогоднішній день.

В основному увага дослідників зосереджена на питаннях оцінки ефективності інноваційної діяльності, інновацій як результатів цієї діяльності, або інноваційних проєктів.

Окремим напрямом у системі економічних методів забезпечення функціонування інноваційного механізму розвитку промислових підприємств є засоби стимулювання інноваційної діяльності. В даному аспекті стимулювання може мати як внутрішній характер, тобто стимулювання здійснення інноваційної діяльності в середині підприємства, так і зовнішнє стимулювання, яке передбачає, в перше чергу, пільгове оподаткування інноваційно активних підприємств. Окрім цього, до зовнішніх стимулів можна віднести: проведення цілеспрямованої державної інноваційної політики, використання державного замовлення в сфері наукоємних галузей і підприємств, використання можливостей і потенціалу інноваційного розвитку малих підприємств як найбільш гнучкої та мобільної форми здійснення інноваційного розвитку промисловості, використання державно-приватного партнерства для розподілу фінансування інноваційних проєктів і зниження рівня їх ризикованості.

До найбільш поширених податкових пільг, спрямованих на стимулювання науково-дослідних та проєктно-конструкторських робіт у зарубіжних країнах відносять [14]:

- 1) виключення з доходів підприємств, що оподатковуються, витрат на проведення вказаних робіт;

2) списання цих витрат на собівартість продукції;
3) податковий кредит на приріст науково-дослідних робіт, тобто зменшення нарахованої суми податку, що підлягає сплаті, на певний відсоток від витрат;

4) прискорену амортизацію.

На думку дослідників даної проблематики [13], податкове стимулювання НДДКР є більш нейтральним, ніж пряма підтримка НДДКР щодо умов вибору компаній і проектів, які будуть фінансуватись. Така нейтральність є також ще однією перевагою на користь податкового стимулювання. Вважається, що податкове стимулювання надає більші можливості для урядів включати більш широке коло компаній, галузей та видів інноваційної діяльності в сфері впливу інноваційної політики. Крім того, податкове стимулювання вважається більш прозорою та передбачуваною політичною схемою в порівнянні з прямою підтримкою НДДКР, яка залучає постійний вибір пріоритетів та процес прийняття рішень при відборі індивідуальних проектів.

ВИСНОВКИ

Отже, проведене дослідження дало можливість систематизувати та об'єднати в єдиний комплекс економічні методи, що можуть бути використані підприємствами для забезпечення ефективного функціонування інноваційного механізму розвитку. Нами були визначені проблеми та обмеження у використанні економічних методів оцінки процесів та результатів інноваційної діяльності. Подальші дослідження мають бути спрямовані на формування підходів до вибору конкретного метода в залежності від потенціалу підприємства та ситуації в оточуючому середовищі на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Література:

1. Гречан А.П. Інноваційний розвиток легкої промисловості України / А. П. Гречан. — Київ: КНУТД, 2004. — 268 с.
2. Гринько Т.В. Стратегія інноваційного розвитку промислових підприємств / Т. В. Гринько. — Дніпропетровськ: Маковецький Ю.В., 2008. — 155 с.
3. Гриньов А.В. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств у глобальному середовищі / А.В. Гриньов, Т.В. Деділова. — Харків: ХНАДУ, 2008. — 148 с.
4. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С.М. Ілляшенко. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. — 278 с.
5. Федулова І.В. Обґрунтування напрямів інноваційного розвитку підприємств хліборобної галузі / І.В. Федулова. — Київ: НУХТ, 2009. — 512 с.
6. Бондаренко А.Ф. Маркетинг и менеджмент инноваций / А.Ф. Бондаренко. — Сумы: Инициатива, 1997. — 78 с.
7. Гранберг А.Г. Статистическое моделирование и прогнозирование / А.Г. Гранберг. — Москва: Финансы и статистика, 1990.
8. Інвестиційна підтримка інноваційної стратегії у великих виробничих системах / Г.В. Козаченко, П.Є. Житний, С.В. Автономов, В.М. Гончаров. — Київ: Техніка, 1998. — 127 с.
9. Льюис К.Д. Методы прогнозирования экономических показателей: Пер. с англ. / К.Д. Льюис. — Москва: Финансы и статистика, 1986. — 133 с.
10. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / [Г.М. Добров, В.Е. Тонкаль, А.А. Савельев та ін.]. — Київ: Наукова думка, 1987. — 347 с.
11. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П.Н. Завлин, А.В. Васильев. — Санкт Петербург: Издательский дом "Бизнес-пресса", 1998. — 216 с.

12. Медведкін Т.С. Іноземний досвід державного стимулювання міжнародного інноваційного бізнесу в контексті трансферу знань / Т.С. Медведкін // Вісник Донецького національного університету. — 2010. — №1. — С. 189—193.

13. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України // Т. 1: Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки — порівняння ситуації в ЄС і Україні: аналіт. матеріали, засн. на результатах проекту "Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні" EuropeAid/127694/C/SER/UA / ред.: Гудрун Румпф, Джордж Строгилопулос, Ігор Єгоров. — К.: Фенікс, 2011. — 214 с.

References:

1. Hrechani, A. P. (2004), Innovatsijnyj rozvytok lehkoi promyslovosti Ukrainy [Innovative development of light industry of Ukraine], KNUVD, Kyiv, Ukraine.
2. Hryn'ko, T. V. (2008), Stratehiia innovatsijnoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [The strategy of innovative development of the industrial enterprises], Makovets'kyj, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
3. Hryn'ov, A. V. and Dedilova, T. V. (2008), Upravlinnia innovatsijnym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv u hlobal'nomu seredovyschi [Management of innovation development of industrial enterprises in a global environment], KhNADU, Kharkiv, Ukraine.
4. Illiashenko, S. M. (2003), Upravlinnia innovatsijnym rozvytkom: problemy, kontseptsi, metody [Management of innovation development: issues, concepts, methods], VTD Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
5. Fedulova, I. V. (2009), Obhruntuvannia napriamiv innovatsijnoho rozvytku pidpriemstv khliborobnoi haluzi [Justification directions of innovative development of enterprises of bread industry], NUKhT, Kyiv, Ukraine.
6. Bondarenko, A. F. (1997), Marketing i menedzhment innovacij [Marketing and Management of innovation], Iniciativa, Sumy, Ukraine.
7. Granberg, A. G. (1990), Statisticheskoe modelirovanie i prognozirovanie [Statistical modeling and forecasting], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
8. Kozachenko, H. V. Zhytnyj, P. Ye. Avtonomov, S. V. and Honcharov, V. M. (1998), Investytsijna pidtrymka innovatsijnoi stratehii u velykykh vyrobnychykh systemakh [Investment support of innovative strategies in the large industrial systems], Tekhnika, Kyiv, Ukraine.
9. L'juis, K. D. (1986), Metody prognozirovanija jekonomicheskikh pokazatelej [Methods of forecasting economic indicators], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
10. Dobrov, G. M. Tonkal', V. E. and Savel'ev, A. A. (1987), Nauchno-tehnicheskij potencial: struktura, dinamika, jeffektivnost' [Scientific and technical potential: structure, dynamics and efficiency], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
11. Zavlin, P. N. and Vasil'ev, A. V. (1998), Ocenka jeffektivnosti innovacij [Evaluating the effectiveness of innovation], Izdatel'skij dom Biznes-prensa, Sankt Peterburg, Russia.
12. Medvedkin, T. S. (2010), "Foreign experience of stimulation of international business innovation in the context of knowledge transfer", Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu, vol. 1, pp. 189—193.
13. Rumpf, H. Strogiolopoulos, D. and Yehorov, I. (2011), Innovatsijna polityka: ievropejs'kyj dosvid ta rekomendatsii dlja Ukrainy [Innovation policy: the European experience and recommendations for Ukraine], Feniks, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014 р.